

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันสถานการณ์โลกได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ด้วยอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ ไม่ว่าจะเป็นด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ และการอุดมศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและเศรษฐกิจประเทศในประชาคมโลก จึงตกอยู่ในภาวะที่ต้องมีการแข่งขันสูงทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญ ที่จะทำให้เกิดศักยภาพในการแข่งขันของประเทศ สถาบันอุดมศึกษา เป็นสถาบันที่มีบทบาทหลักในการผลิตทรัพยากรบุคคลขั้นสูงให้กับประเทศ สถาบันจะมีคุณภาพที่ความเป็นเลิศทางวิชาการ มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของสังคมหรือไม่ ผู้ทำหน้าที่บริหารมหาวิทยาลัยจะเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในเชิงวิชาการอย่างเดียวไม่ได้ ทั้งนี้จะต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ยาวไกล มีความรู้ ความเข้าใจในหลักการอุดมศึกษา ลักษณะธรรมชาติของมหาวิทยาลัย และที่สำคัญคือการจัดยุคศาสตร์ศาสตร์ทางการบริหารต่าง ๆ มาใช้ในการบริหารงานมหาวิทยาลัย ให้เหมาะสมกับยุคสมัย และสภาพแวดล้อมที่แปรเปลี่ยน จึงจะทำให้สามารถบริหารจัดการให้เกิดความเป็นเลิศตามภารกิจที่ตั้งไว้ ผลจากการประชุมในระดับนานาชาติทางการอุดมศึกษา เรื่อง “ การอุดมศึกษาในทศวรรษที่ 21 : วิสัยทัศน์และการปฏิบัติ ” ได้สรุปแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของสถาบันอุดมศึกษาในทศวรรษหน้าออกเป็นสองส่วนคือ ส่วนแรกเป็นการสรุปแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของการอุดมศึกษาในระดับโลก และส่วนที่สองเป็นการสรุปแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของสถาบันอุดมศึกษาในระดับโลกนั้น คาดว่าจะมีความหลากหลายขึ้นเพราะแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง ดังนั้นภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาควรมีการปรับเปลี่ยน เพื่อตอบสนองต่อความสอดคล้องของสังคม และการเชื่อมโยงในระดับนานาชาติ มหาวิทยาลัยจะต้องปรับบทบาทโดยแทนที่จะเน้นการสร้างองค์ความรู้จากภายใน แต่ควรเน้นการสร้างความรู้ เกี่ยวกับแหล่งความรู้เชื่อมโยงบทบาทให้ตรงเป้าปัญหามากขึ้น

นอกจากนี้สถาบันอุดมศึกษาจะต้องมีการสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ทางการบริหารเพื่อให้สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่จะมีมาศาสตร์ที่เป็นหลักและเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง คือ ศาสตร์

ทางการบริหารธุรกิจในเรื่องของกลยุทธ์ เนื่องจากเป็นศาสตร์ที่เน้นถึงการบริหารงานภายใต้สภาวะแวดล้อมที่แปรเปลี่ยน

การวางแผนกลยุทธ์ จึงเริ่มเข้ามามีบทบาทต่อสถาบันอุดมศึกษา เพื่อช่วยทำให้มหาวิทยาลัยสามารถดำรงอยู่ และพัฒนาองค์การภายใต้สภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคโลกาภิวัตน์ องค์การธุรกิจ ราชการ และรัฐวิสาหกิจ จำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงนั้น จึงส่งผลให้กระแสด้านความต้องการพัฒนาองค์การแผ่ขยายไปยังทุกส่วนของโลก (ผุสดี พลสารัมย์, 2541, หน้า 122)

เงื่อนไขข้อจำกัดอีกประการหนึ่งก็คือ บทบาทของภาครัฐต่อการสนับสนุนด้านงบประมาณทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาก็มีแนวโน้มลดลง ดังนั้นมหาวิทยาลัยต่าง ๆ คงจะต้องพึ่งตนเองมากขึ้น โดยการแสวงหาแนวทางในการหาแหล่งรายได้เพิ่มขึ้น และจะมีการแข่งขันระหว่างมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ เพื่อการรับนักศึกษาเพิ่มขึ้นในขณะเดียวกันก็จะมีความร่วมมือในการจัดหลักสูตร และการเรียนการสอนร่วมกันระหว่างสถาบันอุดมศึกษาในและต่างประเทศ

สถาบันอุดมศึกษาจากต่างประเทศจะเข้ามาเปิดสาขา เพื่อจัดการเรียนการสอนในประเทศไทยมากขึ้น เช่น British University (Thailand) ซึ่งอยู่ในระหว่างการพิจารณาจากทบวงมหาวิทยาลัย ระบบการประเมินผลจะเข้ามามีบทบาทสำคัญ ในการตรวจสอบการดำเนินงานของมหาวิทยาลัย คุณภาพมีลักษณะเป็นหลายมิติ ซึ่งครอบคลุมถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ได้แก่ คุณภาพการเรียนการสอน หลักสูตร การวิจัย คณาจารย์ นักศึกษา อาคารสถานที่ อุปกรณ์ การบริการทางวิชาการและบรรยายทางวิชาการในด้านการประกันคุณภาพการศึกษาจะประกอบด้วย การประเมินตนเอง (self evaluation) และการตรวจสอบภายนอก องค์การอิสระระดับนานาชาติ จะเข้ามามีบทบาทใน การตรวจสอบ และจัดอันดับมาตรฐาน ในสาขาวิชาต่าง ๆ ความร่วมมือในการเปิดหลักสูตรหรือ สาขาวิชาร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยในต่างประเทศกับมหาวิทยาลัยในประเทศไทยจะเพิ่มขึ้น และมีความหลากหลายโปรแกรม สถาบันอุดมศึกษาจะต้องพึ่งพาสังคม จะมีความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับหน่วยงานของภาคราชการ และเอกชน ภาคธุรกิจ อุตสาหกรรม ส่งผลให้การบริหารจะมีแนวโน้มของลักษณะความร่วมมือแบบเป็นหุ้นส่วนกัน (partnership) เน้นความเท่าเทียมกันในด้านวิชาการ ด้านบุคลากร และด้านการสนับสนุนเงินทุน นวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ จะเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้มหาวิทยาลัยอยู่รอดได้ในสภาวะการแข่งขันที่มีมากขึ้นในอนาคต มหาวิทยาลัยจะต้องแสวงหาความต้องการของสังคม หรือชี้นำสังคมว่าควรจะต้องมีการศึกษาหรือเรียนรู้ในเรื่องใดบ้างเพื่อสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีพ เช่น การเปิดหลักสูตรเฉพาะสำหรับผู้ว่างงานอันเนื่องมา จากปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ

ในการพัฒนาทักษะต่าง ๆ เพื่อเตรียมพร้อมเมื่อเศรษฐกิจดีขึ้น และความต้องการจ้างงานมีมากขึ้น หรือการเปิดหลักสูตรการศึกษาเพื่อเตรียมบุคคลที่ต้องการ จะศึกษาต่อในระดับปริญญาเอก การเปิดวิทยาเขตในต่างจังหวัดเป็นต้น วิชาความรู้ในหลักสูตรจะต้องเพิ่มเนื้อหาทางด้านระหว่างประเทศ ให้มากยิ่งขึ้น เช่น ความรู้ทางด้านกฎหมาย การเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เพราะจะเป็นองค์ความรู้พื้นฐานที่นักศึกษา ทั้งในระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา ในแต่ละสาขาวิชา จะต้องเรียนรู้โดยภาพรวมทั้งในระดับโลกและระดับประเทศจะพบว่า กระแสโลกาภิวัตน์จะมีอิทธิพลขับเคลื่อนให้มีการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ อันเป็นเหตุหรือปัจจัยที่นอกเหนือการควบคุม หากบุคคลหรือสถาบันอุดมศึกษาใดมิได้ติดตามแนวโน้มที่เกิดจากผลกระทบกระแสโลกาภิวัตน์ จะเป็นผู้ที่เสียเปรียบทางการอุดมศึกษา จะพบความหลากหลายระหว่างสถาบันอุดมศึกษาด้วยกันเอง และหน่วยงานภายนอกสถาบัน (ผุสดี พลสารัมย์, 2541, หน้า 122 – 124) และสืบเนื่องมาจากปัญหาภาวะเศรษฐกิจตกต่ำที่กำลังรุมเร้าประเทศไทย และประเทศในภูมิภาคดังกล่าว ทำให้จำเป็นต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) รวมทั้งธนาคารพัฒนาเอเชีย (ADB) องค์การดังกล่าวจึงได้เข้ามาให้คำแนะนำ ในการปรับปรุงการบริหารตลอดจนการดำเนินงานต่าง ๆ ในประเทศไทยภายใต้โครงการเงินกู้เพื่อพัฒนาโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อปรับปรุงและฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจของชาติให้หลุดพ้นจากภาวะอันเลวร้ายดังกล่าวโดยเร็ว หลายสิบมาตรการได้ถูกนำมาใช้อย่างเคร่งครัดและจริงจังในบรรดามาตรการทั้งหลายนั้น ระบบการศึกษาระดับอุดมศึกษาก็ได้รับการชี้แนะจาก ADB ให้ทำการปรับเปลี่ยนอย่างชนิดพลิกผันเป็นตรงกันข้ามกับระบบที่ดำเนินกันมานานนับศตวรรษจากระบบมหาวิทยาลัยของรัฐ มาเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับ การเกิดปัญหาวิกฤติของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ซึ่งมีผลกระทบที่สำคัญต่อความเป็นเลิศทางวิชาการได้แก่ การที่สถาบันอุดมศึกษาของรัฐอยู่ในระบบราชการ ทำให้ประสบปัญหาการต้องปฏิบัติตามระเบียบของราชการทั่วไป ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการบริหารงบประมาณ การเงิน พัสดุ และการบริหารงานบุคคล ทำให้ขาดแคลนคนดี คนเก่ง และไม่สามารถรักษาคณคตินักเก่งไว้ในระบบ ระบบราชการไม่เอื้อและไม่เหมาะสมกับลักษณะงานของสถาบันอุดมศึกษาซึ่งต้องการความคล่องตัว และรวดเร็ว การทำงานของมหาวิทยาลัยไม่คล่องตัวจะต้องมีหน่วยงานภายนอกเป็นผู้กำหนดกฎระเบียบข้อบังคับในการใช้ ทำให้การบริหารมหาวิทยาลัยขาดความเป็นอิสระ ขาดความคล่องตัว และไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะบรรลุความเป็นเลิศทางวิชาการ

จากปัญหาดังกล่าว ทำให้มหาวิทยาลัยพยายามหากระบวนการบริหารที่เหมาะสมเพื่อพัฒนา มหาวิทยาลัยไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ ทางเลือกหนึ่งก็คือ เกิดแนวคิดเกี่ยวกับการปฏิรูประบบการบริหารมหาวิทยาลัยให้มีความเป็นอิสระ ในการดำเนินการกิจการที่เรียกว่า มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ

คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ก็เป็นองค์กรระดับอุดมศึกษาที่อยู่ในแนวโน้ม ของสถานการณ์และข้อจำกัดจากการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์ ตามที่กล่าวมาแล้ว ข้างต้น ดังนั้นผู้ศึกษา จึงสนใจที่จะศึกษาว่าคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ควรมี กลยุทธ์อย่างไร เพื่อการพัฒนางค์การสู่ความเป็นเลิศ กลยุทธ์ที่มีอยู่มีจุดอ่อน จุดแข็งอย่างไร ดังนั้น คณะสาธารณสุขศาสตร์ ควรปรับปรุงกลยุทธ์ในการพัฒนาคณะฯ ต่อไป อย่างไร การใช้ กลยุทธ์ที่ถูกต้องจะนำไปสู่การบริหารคณะสาธารณสุขศาสตร์ ที่มีประสิทธิผลและประสิทธิภพนา มาซึ่งผลสำเร็จขององค์การสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ของกระแสการเปลี่ยนแปลงของ โลกในยุคโลกาภิวัตน์

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษากลยุทธ์ที่ใช้ในการพัฒนางค์การ ของคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
2. เพื่อพัฒนากลยุทธ์ของคณะสาธารณสุขศาสตร์ในการพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ

ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ศึกษากลยุทธ์ด้านการบริหารงาน ด้านการจัดการเรียน การสอน ด้านส่งเสริมสนับสนุนงานวิชาการ ของคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ตามแนวทางการพัฒนาการศึกษาาระดับอุดมศึกษา ระยะที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ บุคลากรคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ในช่วงปี 2544 - 2545 ประกอบด้วยบุคคลากร 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้บริหาร ประกอบด้วย คณบดี รองคณบดี หัวหน้าภาควิชา จำนวน 4 คน กลุ่มอาจารย์ผู้สอน จำนวน 4 คน และ กลุ่มบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ จำนวน 4 คน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อใช้เป็นข้อมูลและแนวทางในการบริหารงานขององค์การให้มีประสิทธิภาพ และนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม
2. เพื่อเป็นการสนับสนุนว่าองค์ความรู้ ของ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารทั่วไป สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการภาคราชการให้ประสบความสำเร็จได้

นิยามศัพท์เฉพาะ

กลยุทธ์ (strategy) หมายถึง การกำหนดวิสัยทัศน์ ทิศทาง ภารกิจ และวัตถุประสงค์ขององค์การธุรกิจอย่างเป็นระบบ เพื่อให้้องค์การมีทิศทางเป้าหมายชัดเจน โดยครอบคลุมถึงการนำวิธีการหรือแนวทางการดำเนินงานและกิจกรรมต่าง ๆ ที่คิดค้นขึ้นมาประยุกต์ใช้และปฏิบัติให้สอดคล้องกับสถานะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

การพัฒนาองค์การ (organization development) หมายถึง ความพยายามเปลี่ยนแปลงองค์การอย่างมีแบบแผน มีการวิเคราะห์ปัญหา วางแผนกลยุทธ์ การใช้ทรัพยากรเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือการพัฒนาระบบ โดยส่วนรวมทั้งองค์การเริ่มจากระดับผู้บริหารระดับล่างทั้งองค์การ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพขององค์การ

วัฒนธรรมองค์การ (corporate culture) หมายถึง ค่านิยม ความเชื่อ ทักษะคติที่บุคลากรหรือสมาชิกส่วนใหญ่ในองค์การนั้นยึดถือร่วมกัน เป็นจิตสำนึกของคนในองค์การเดียวกัน ซึ่งจิตสำนึกนี้เกิดจากการปลูกฝังถ่ายทอด วัฒนธรรมองค์การ จะมีความสำคัญอย่างมากต่อประสิทธิภาพขององค์การ

การพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ หมายถึง ความพยายามเปลี่ยนแปลงองค์การอย่างมีแผน ด้านวิชาการการเรียนการสอน การบริหารองค์การ วิธีการบริหารงาน เทคโนโลยี และมุ่งเน้นการพัฒนาบุคลากรในการสร้างจิตสำนึกร่วมกัน ความรักในองค์กร การมีส่วนร่วม การพัฒนาฝึกรอบรรณเพื่อเพิ่มความรู้ความสามารถของบุคลากร

ผู้บริหาร หมายถึง ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งหัวหน้า หรือผู้นำของกลุ่มทำงานอันประกอบด้วยลูกน้องหรือที่เรียกว่าผู้ใต้บังคับบัญชาจำนวนหนึ่ง กลุ่มทำงานนี้มีงานที่หัวหน้าจะต้องดูแลให้ลูกน้องร่วมกันกระทำเพื่อให้เกิดผลตามที่ได้รับมอบหมายหรือตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ ซึ่งในที่นี้หมายถึง ผู้ดำรงตำแหน่ง คณบดี รองคณบดี ผู้ช่วยคณบดี หัวหน้าภาควิชา

อาจารย์ผู้สอน หมายถึง ข้าราชการสาย ก ได้ปฏิบัติหน้าที่สอนหรือช่วยสอนประจำวิชาใดวิชาหนึ่งที่กำหนดไว้ในหลักสูตรของมหาวิทยาลัย

บุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ หมายถึง ผู้ดำรงตำแหน่งเป็นข้าราชการ สาย ข และ ค ซึ่งมีหน้าที่ในการบริการทางวิชาการและธุรการ ตามความในกฎทบวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2519) ข้อ 11 (ข)และ11 (ค) ซึ่งปฏิบัติงานในสังกัดสำนักงานเลขาธิการคณะฯ

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University